

korporativnog upravljanja
mehanizmi korporativnog
upravljanja

Interni mehanizmi korporativnog upravljanja: Odbor direktora

- **Odbor direktora**
- Naknade menadžera
- Koncentracija vlasništva
- Odnos internih –uticajnih skupina
- Korporativno izvještavanje

Ključne pozicije i razlike između njih

- Predsjednik odbora direktora- formulisanje strategije, principa...
- Glavni izvršni direktor (CEO) –glavni nosilac implementacije strateških odluka
- Sekretar društva- obezbjeđuje komunikaciju između preduzeća i vanjskih stajkeholdera; između menadžmenta i odbora direktora

Segregacija odgovornosti:

- CEO po Zakonu o privrednim društvima ne treba da bude član odbora direktora
- Sekretar društva ne bi trebao da bude predsjednik odbora zbog uloge u komunikaciji sa vladinim i regulatornim tijelima

Odgovornost

- Ko je odgovoran ?
- Za šta je odgovoran?
- Kome je odgovoran?

Pravila za rad članova odbora direktora, postupak izbora i opoziva članova upravnih i izvršnih organa, njihova prava, obaveze i ovlašćenja, ukoliko ona nijesu utvrđena posebnim propisima, se utvrđuje Statutom društva.

- pravo da sazove skupštinu
- utvrđuje dnevni red skupštine
- daje predlog za usvajanje finansijskih i poslovnih izvještaja, kao i ostalih koje propisuje zakon;
- predlaže određena lica za članove odbora direktora

Skupština društva:

- normativna
- imovinska
- izborna
- statusne odluke

Odbor direktora :

Institucionalna uloga
Strateška uloga
Upravljanje i kontrola

Izvršni direktor: glavni nosilac implementacije strateških odluka

- bira članove odbora direktora;
- odobrava imenovanje revizora
- Definiše politiku nagrađivanja i utvrđuje visinu pojedinačnih naknade članovima odbora direktora

- izbor i razrješenje izvršnog direktora
- utvrđivanje naknada menadžmentu;
- pruža savjete menadžmentu;
- supervizija

Ko može biti član odbora direktora u Crnoj Gori?

- Za člana odbora direktora može biti izabrano samo poslovno sposobno lice (Zakon o privrednim društvima CG)

Član odbora direktora ne može biti:

- 1) lice kome je na osnovu sudske odluke zabranjeno da bude birano za člana odbora direktora;
- 2) revizor društva;
- 3) izvršni direktor, osim u slučaju jednočlanih akcionarskih društava;

4) jedan od kriterijuma za izbor članova odbora direktora, prema Kodeksu korporativnog upravljanja treba da bude i kriterijum „**nezavisnost**“ članova odbora direktora, s tim da definiše i šta se ne smatra pod „nezavisnim“ članom odbora direktora,

Članovi odbora direktora **nijesu nezavisni ako je**: osoba, ili njen bliski član porodice, prethodno bio član menadžmenta društva, je značajan akcionar društva, glavni dobavljač, klijent, itd.

Statutom društva mogu se utvrditi i drugi kriterijumi za izbor člana odbora direktora

Odbor direktora u Crnoj Gori

- Obavezni organ društva kojim rukovodi predsjednik;
- Broj članova se utvrđuje statutom društva (min broj je tri člana i broj mora biti neparan);
- Imenuje ga skupština akcionara sa mandatom koji traje godinu dana, s mogućnošću neograničenog broja reizbora.
- Sjednica odbora direktora može se održati ako joj prisustvuje više od polovine prisutnih članova, a odluke se donose ako najmanje polovina prisutnih članova odbora direktora glasa za njih.
- U slučaju jednakog broja glasova, glas predsjednika odbora direktora je odlučujući.

Odbor direktora – Kodeks korporativnog upravljanja u CG

Prije odlučivanja o izboru članova odbora direktora **akcionari** treba da raspolazu sa dovoljno informacija o predloženim kandidatima, uključujući:

- (1) Osnovne biografske podatke o kandidatu, uključujući i podatke o školskoj spremi i posebnim stručnim znanjima,
- (2) Podatke o članstvu u odborima direktora drugih društava,
- (3) Podatke o prethodnom radnom iskustvu i poslovima koje obavljaju,
- (4) Izveštaj kandidata o dotadašnjem radu za društvo, ili u društvu,
- (5) Eventualne preporuke lica, odnosno društava sa kojima su saradivali,
- (6) Informacije o postojanju i prirodi odnosa između kandidata i društva, povezanim licima društva, društvima konkurentske djelatnosti i glavnim poslovnim partnerima društva,
- (7) Podatke o eventualnom kažnjavanju za djelo koje ga čini nedostojnim za obavljanje funkcije člana odbora direktora.

Predsjednik odbora direktora

Opštim aktima društva treba precizno definisati **dužnosti predsjednika odbora direktora**, a naročito njegove ključne funkcije i zadatke kao što su:

- (1) Rukovođenje radom odbora direktora i staranje o njegovoj efikasnosti,
- (2) Komunikacija sa izvršnim direktorom društva,
- (3) Razvijanje konstruktivnih odnosa između članova odbora direktora.

Odbor direktora vs. Izvršni direktor (CEO)

- Odbor direktora ima diskreciono pravo da imenuje i razrješava izvršnog direktora i sekretara društva
- Članovi menadžmenta i administracije postupaju po nalogima odbora direktora i vrše poslove koje im odbor direktora povjeri.
- CEO ne može biti **član odbora direktora (osim kod jednočlanih društava)**, ali CEO može da pristustvuje sastancima odbora direktora ukoliko odbor direktora ne odluči drugačije.
- Društvo može odrediti da isto lice bude i izvršni direktor i sekretar društva;
- Odbor direktora sa izvršnim direktorom zaključuje poseban ugovor kojim se utvrđuju prava, obaveze i odgovornosti izvršnog direktora, kao i uslovi za prestanak funkcije prije isteka roka utvrđenog ugovorom.

Odbor direktora vs. skupština akcionara

- Članove odbora direktora imenuje i razrješava skupština akcionara
- Članovi odbora direktora po pravilu prisustvuju skupštini akcionara
- Odbor direktora dužan je da sazove skupštinu akcionara u roku od 30 dana od dana dobijanja zahtjeva za sazivanje skupštine akcionara na teret sredstava društva.
- Odbor direktora saziva redovnu godišnju skupštinu akcionara **u roku od tri mjeseca nakon završetka svake finansijske godine**, sa izuzetkom prve godine od osnivanja društva
- Odbor direktora je dužan da obavještenje o sazivanju skupštine objavi dva puta u najmanje jednom dnevnom štampanom mediju koji se izdaje u Crnoj Gori i na svojoj internet stranici;
- Odbor direktora je dužan da proširi dnevni red skupštine na zahtjev akcionara
- Ako se prava akcionara, utvrđena ovim zakonom i statutom društva, ostvaruju u sudskom postupku, članovi odbora direktora zajednički će nadoknaditi troškove postupka i štetu koju su pretrpjeli akcionari zbog nepoštovanja njihovih prava.

Odbor direktora: obaveze

- Članovi odbora direktora dužni su da se, prilikom donošenja odluka, pridržavaju načela savjesnosti i da postupaju sa pažnjom dobrog privrednika. On ne odgovora društvu za greške prilikom donošenja uobičajenih poslovnih odluka, ukoliko je postupao sa pažnjom dobrog privrednika i poštovao pravila struke.
- postupaju savjesno i rade u korist društva kao cjeline;
- postupaju sa dužnom pažnjom i uz primjenu pravila struke prilikom odlučivanja;
- obezbijede primjenu odgovarajućih mjera radi kontrole poslovanja i preuzimanja obaveza od strane društva;
- učestvuju u razmatranju svakog pitanja o kojem odbor odlučuje;
- koriste **ovlašćenja samo u korist društva**, uključujući da:
  - a) ne koriste imovinu društva za vlastite potrebe, kao da je njihova lična svojina;
  - b) ne koriste povjerljive informacije društva radi sticanja lične dobiti;
  - c) ne zloupotrebljavaju funkciju u cilju ličnog bogaćenja na račun, odnosno na štetu društva;
  - d) ne iskorišćavaju mogućnosti koje društvo stekne za zaključivanje poslova, a radi zaključivanja vlastitih poslova;
  - e) izbjegavaju konflikt interesa između njih i društva kojim upravljaju;
- prijave skupštini akcionara svaku korist ili privilegiju koju imaju u društvu, pored naknade za svoj rad
- da čuvaju poslovne tajne društva;
- ne smije ograničavati ovlašćenja revizora niti, na bilo koji način, uticati na njegov rad

Definišu se Statutom i zakonom

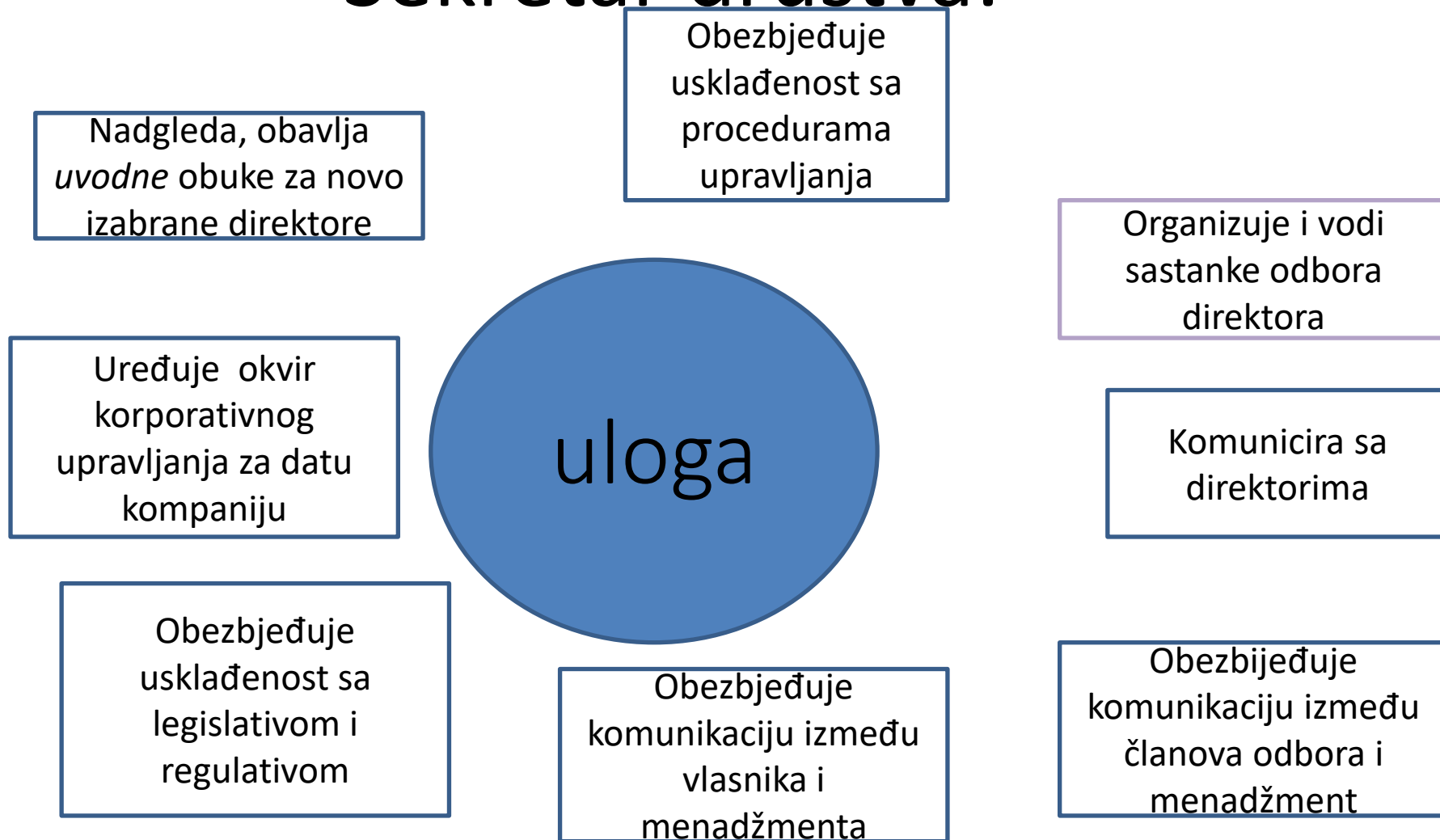
Odbor direktora i naknade članova

- Kodeks korporativnog upravljanja (član 21):

Društvo treba da usvoji i primjenjuje transparentnu, konkurentnu, fer i odgovornu politiku nagrađivanja članova odbora direktora. S tim u vezi, društvu se predlaže da skupština, kao poseban akt, usvoji i javno objavi „deklaraciju o politici nagrađivanja“ kojom se utvrđuju osnovni elementi politike nagrađivanja članova odbora direktora, kao i kriterijume za njenu konkretizaciju

- Prilikom definisanja politike nagrađivanja članova odbora direktora i utvrđivanja visine pojedinačnih naknada društva, treba obezbijediti da:
  - (1) Usvojeni načini nagrađivanja i visina pojedinačnih naknada budu na nivou koji je dovoljno atraktivan i konkurentan da motiviše angažovanje lica koji ispunjavaju stručne i druge kriterijume neophodne društvu.
  - (2) Visina naknada odgovara zadacima i obimu angažovanja članova odbora direktora.
  - (3) Visina naknada odražava poslovne mogućnosti i dugoročne interese društva.
  - (4) Društvu se predlaže da visina varijabilne nadoknade, koja pripada odboru direktora, odražava doprinos odbora direktora uspješnosti poslovanja društva, a određuje se kao procentualni dio neto dobiti društva, pod uslovom da ta vrsta nadoknade ne ugrožava razvojne planove društva.

Sekretar društva:

Sekretar

- Po nalogu odbora direktora, sekretar društva organizuje skupštinu akcionara

Sekretar društva:vještine

- Tehničke vjestine
- Vjestine : donošenje odluka, tolerancija, komunikacije, kontrola bijesa, tolerancija stresa, vještine prezentacije, povjerenje, samopouzdanje i empatija (vjestine emocionalne inteligencije)

Izvršni direktor/Neizvršni direktor/Nezavisni direktor

Prema ovlašćenjima i mogućnostima zaposlenja u društvu postoje dvije vrste direktora, koji mogu biti:

- izvršni direktori – vode poslove društva i zakonski su zastupnici društva (CEO, direktor marketinga, finansijski direktor). Izvršni direktor je dužan da izvršava naloge odbora direktora i sprovodi njegove odluke.
- neizvršni direktori – nadziru rad izvršnih direktora, predlažu poslovnu strategiju društva i nadziru njeno izvršavanje. Neizvršni direktor ne može biti lice koje je zaposleno u društvu. To su članovi odbora direktora.

Preporuke: ukoliko društvo ima manje od tri direktora, svaki od njih je izvršni direktor. Javno akcionarsko društvo mora imati neizvršne direktore, čiji broj mora biti veći od broja izvršnih direktora.

Nezavisni direktori

U kompaniji „A“ značava osobu koja :

- nije bio/bila zaposlena u kompaniji A u posljednjih pet godina
- nije povezan sa značajnim kupcem ili dobavljačem kompanije A ili njenim povezanim licima;
- nema potpisane ugovore o uslugama s kompanijom A, s njihovim povezanim licima ili sa srednjim menadžmentom;
- nije zaposlen kao izvršni direktor druge kompanije u kojoj bilo koji od rukovodilaca Kompanije A je u odboru direktora te kompanije;
- nije član porodice pojedinca koji je, ili je tokom proteklih pet godina, zaposlen od strane Kompanije A ili njenih povezanih lica kao izvršni rukovodilac;
- nije, ni u posljednjih pet godina, povezana ili zaposlena od prisutnog ili bivšeg revizora Kompanije ili povezane stranke

“Nezavisni” generalno znači oni koji nemaju materijalne veze sa rukovodiocima ili drugim licima u preduzeću. Neopterećen sukobom interesa, takav direktor može donijeti odluku na osnovu potencijalne dobiti za preduzeće i njegove akcionare

Stalni komiteti u okviru odbora

Revizorski komitet

Komitet za naknade

Komitet za imenovanje

Komitet za upravljanje rizikom

Revizorski komitet

- Modratorska uloga u procesu nadzora nad poslovanjem i izvještavanjem kompanije
- Informisanost izvršnih i neizvršnih članova društva
- Pouzdano finansijkog izvještavanje
- Pouzdan sistem interne kontrole i upravljanja rizicima

.Khlif and Samaha (2014) and Samaha et al.

(2012) and Arcay and Vazquez (2005) suggest that an audit committee plays a crucial role in

fulfilling investors' needs for clear, relevant, and complete information.

Ključna pitanja odbora za reviziju u okviru nadzora nad finansijskim izvještavanjem

Priznavanje i vrednovanje bilansnih stavki:

- da li postoje indikacija za umanjenje vrijednosti stalne imovine
- Da li su prihodi adekvatno evidentirani

Računovodstvene politike:

- da li su ključne računovodstven politike odgovarajuće?
- da li su pretpostavke od kojih se polazi prilikom formulisanja računovodstvenih politika i dalje validne?
- da li postoji neslaganje između menadžera i revizora u pogledu pojedinih računovostvenih politika?

Ključna pitanja odbora za reviziju u okviru nadzora nad finansijskim izvještavanjem

Objelodanjivanja:

- da li posojte odgovarajuća objelodanjivanja u pogledu tekućih ključnih problema, finansijskog rizika i drugo?
- Da li su objelodanjivanja u skladu sa zahtjevima važeće regulative i legislative?

Transparentnost:

- da li su komentari menadžmenta u skladu sa finansijskim izvještajima

Da li su obuhvatili sve značajne promjene koje su tangirale tržišta na kojim posluje kompanija?

- da li finansijski izvještaji daju transparentnu sliku o poslovnim performansama preduzeća?

Ciljevi odbora za reviziju:

- Povećavanje kredibiliteta revidiranih finansijskih izvještaja a putem nadzora nad procesom finansijskog izvještavanja i revizije
- Obezbeđivanje kontinuiranog nadzora internih kontrola koje se odnose na proces finansijskog izvještavanja
- Obezbeđivanje nezavisnosti internih i eksternih revizora kroz imenovanje, nadgledanje
- Praćenje rezultata istrage o nedoličnom ponašanju i/ili prevarama, konfliktu interesa
- Obezbeđivanju usklađenosti sa regulativnom i kodeksima korporativno upravljanja koji se odnose na proces finansijskog izvještavanja

Članovi odbora za reviziju treba da su:

- **Nezavisni** , da imaju integritet i da su objektivni , uz posjedovanje odgovarajućeg znanja iz oblasti finansija, upravljanja i računovodstva
- **Otvoreni** za diskusiju sa menadžmentom, internim i eksternim revizorima o svim značajnim pitanjima koja obuhvataju nadzor procesa finansijskog izvještavanja
- Poželjno je da bude **sastavljen od nezavisnih direktora**
- Predsjednik Odbora direktora i izvršni direktor ne mogu biti članovi odbora za reviziju .

Ograničenost funkcije nadzora :

- Odbor se sastaje samo periodično
- Razmatraju se kompleksna pitanja na osnovu informacija dobijenih iz „druge ruke“.
- Nije rijedak slučaj da članovi odbora za reviziju posjeduju manje znanja o poslovanju kompanije, njenim kontrolama i izvještavanju nego što ima menadžment kompanije

Komisija za naknade (engl. Remunerations committee)

- Zakon o privrednim društvima *ne zahtijeva formiranje* ove komisije.

Svrha:

- nadzirati procjenu menadžmenta kompanije
- vršiti ovlašćenja odbora direktora u vezi sa programom naknada i zarada izvršni organa kompanije
- sastaviti godišnji izvještaj o naknadam izvršnih menažera kompanije

Sastav:

- mora da se sastoji od najmanje tri član koji treba da zadovoljavaju kriterijume **nezavisnosti**. Idealno, da su svi nezavisni, kao minimum bar predsjednik komisije a ostali članovi da su neizvršni direktori.
- mandat članova je vezan za mandat odbora direktora koji ga je imenovao

Obaveze:

- Ustanovljavanje politike naknade kompanije u cjelosti
- Razmatra i usaglašava se, na godišnjoj osnovi, sa procesom utvrđivanja naknada menadžmenta i odbora direktora
- Procjenjuje učinak menadžmenta u svjetlu utvrđeni kriterijuma, i na osnovu takve evaluacije, određuje i potvrđuje godišnje zarade, bonuse i naknade u obliku akcija i opcija, druge dugoročne motivacione naknade i ostale stimulacije.
- Razmatra i daje preporuke Odboru direktora u vezi sa naknadama direktora i službenika, kao i o pitanju osiguranja,
- Sastavlja prijedlog programa naknada u kompaniji, i to kako u novcu tako i u obliku akcija i opcija, kao i penzione planove,
- Sastavlja godišnji izvještaj o naknadama i podnosi ga Odboru direktora

Komisija za imenovanje (engl. Nominations committee)

- Zakon o privrednim društvima *ne zahtijeva* formiranje komisije za imenovanje
- Cilj formiranje:
  - da ukaže na lica koja su kvalifikovana za direktora kompanije i izabere, sačini preporuke Odboru direktora da izabere kandidata za sve pozicije menadžmenta

Struktura i sastav: Idealno, da su svi članovi nezavisni; minimum da je predsjednik nezavisan a ostali direktori neizvršni direktori

Polje djelovanja:

- **nominovanje(imenovanje) :**

- sačinjavanje preporuke odboru direktora u vezi sa uslovima za članstvo u odboru direktora;

- Preporučuje pojedince za koje smatra da su kvalifikovani za članstvo u odboru direktora (birajući između pojedinaca koji su preporučeni od strane akcionara)

- izbor kandidata za direktora ili CEO; odobravanje izbora senior menadžera

- razmatra i utvrđuje potrebu za opozivanjem članova odbora direktora

- **ocjenjivanje i obuka:**

- sprovodi sva neophodna i odgovarajuća ispitivanja u vezi sa kvalifikacijam mogućih kandidata i vrši procjenu da li ti kandidati imaju posebno interesovanje koja ugrožavaju ili ograničavaju njihovu mogućnost da efektivno predstavljaju interese svih akcionara

- razmatra pitanje nezavisnosti i potencijalnih konflikta u vezi sa mogućim kandidatima za članstvo u odboru direktora i direktora koji su predloženi za ponovno imenovanje u članstvo

- daje uputstva u vezi sa kriterijumima na osnovu kojih se procjenjuje nezavisnost odbora direktora

- Daje preporuke u vezi sa veličinom i sastavom odbora direktora
vrši procjenu učinaka direktora i višeg menadžmenta

Komisija za upravljanje rizicima

Uspostavljanje **adekvantih politika za identifikovanje i saniranje rizika**, kako bi se

- rizici mogli objektivno identifikovati, kvantifikovati, a samim tim i strateški upravljati.
- inkorporirao procesa upravljanja rizikom u proces formulisanja strategije na nivou najvišeg rukovodstva, u cilju formalnog i konzistentnog pristupa u analiziranju i identifikovanju visoko rizičnih oblasti u kompanijama.

If you build a house of cards, the wind blows and the house collapses, you can't blame the wind that you built a house of cards" –

Carson Block, founder of Muddy Waters Research on Bloomberg TV

DOBRO UPRAVLJANJE RIZIKOM= DOBRO UPRAVLJANJE KOMPANIJOM

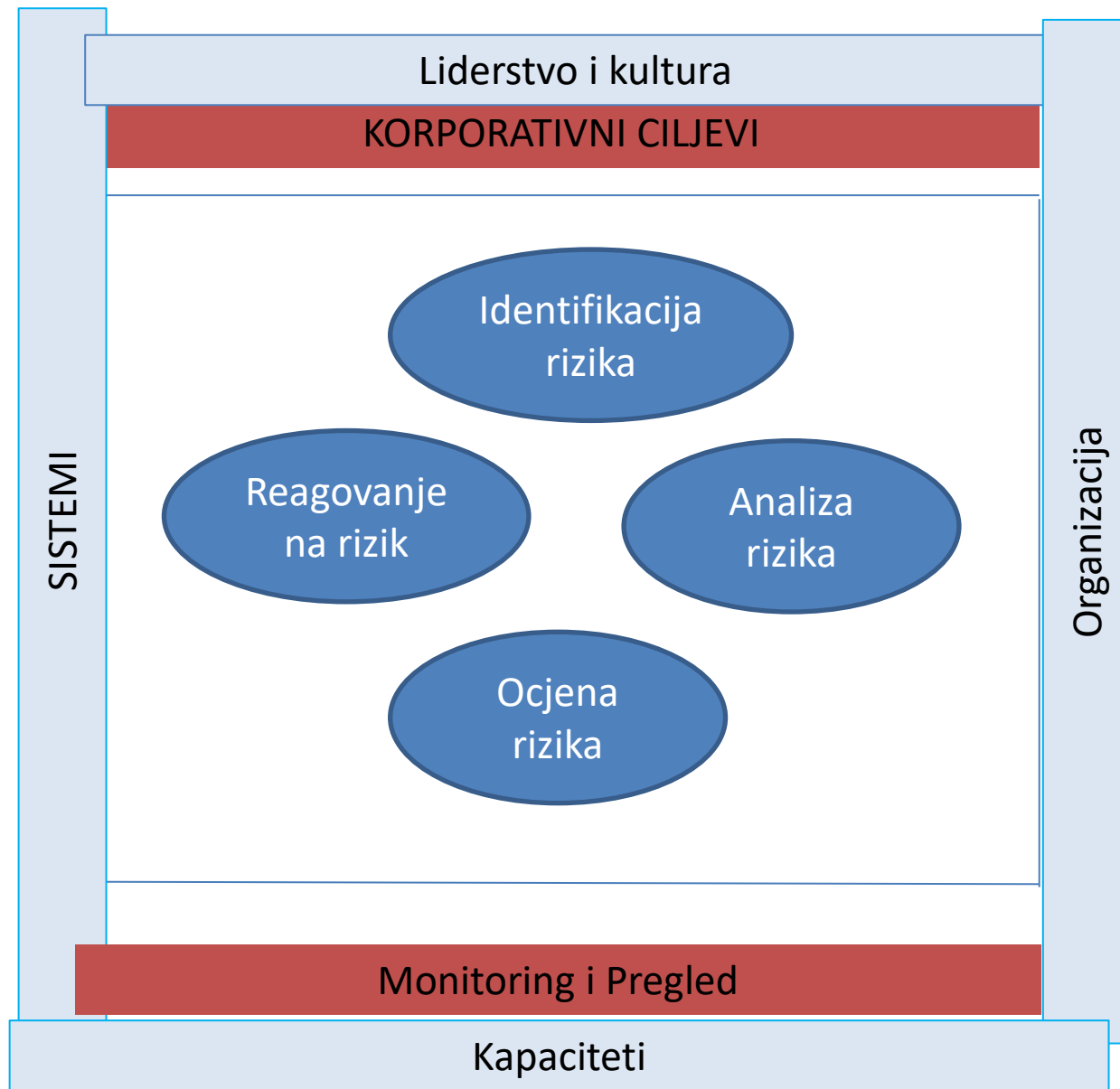
- 1. Rizik je sastavni element poslovanja.
- 2. Rizik je prijetnja i izazov.
- 3. Ljudi su ambivalenti u vezi sa rizikom i često neracionalno se nose sa njim.
- 4. Nisu svi rizici isti: mali/veliki, simetrični/asimetrični, konstantni/ pojedinačni, makro/mikro.
- 5. Rizici su mjerljivi.
- 6. Vrednovanje i procjena rizika treba da vodi boljim poslovnim odlukama

Ključno za upravljanje rizikom jeste odlučivanje od kojih rizika se trebamo zaštititi, koje ćemo izbjegnuti, a koje ćemo kontrolisati.

Odbor direktora /CEO vs. Upravljanje rizikom

- Upravljanje rizicima je u nadležnosti odbora direktora. Odbor direktora treba da usvoji filozofiju upravljanja rizikom i nivo tolerisanja rizika za svaku materijalno značajnu poslovnu oblast i da obezbijedi nadgledanje realizacije strategija upravljanja rizikom tako da bude siguran da niži menadžment implementira na pravi način programe i procedure za upravljanja rizikom.

Rizici se mogu objektivno identifikovati, kvantifikovati, a samim tim i strateški upravljati